

Pozorujeme lesnatou krajinu a přemýšlíme, kdy se do tohoto panenského koutu přírody zase podíváme

KARTEŠÍ do neznáma

Napsal: Petr Slezák

Foto: Petr Slezák, Natalia Červjakova, Luděk Minařík

Sasanky karafiátové

Prší. Je pět hodin ráno. Tma začíná slábnout a kapky deště už nepadají ze tmy, ale z těžkých šedých mraků. Svítá a my vystupujeme z vlaku v malém městečku Čupa v severní Karelíi. Rychlík Arktika tady staví jen na dvě minuty, takže s sebou musíme hodit. Je začátek září a tady, 30 km jižně od severního polárního kruhu, začíná naše dobrodružství. Plavba a potápění u ostrovů v Bílém moři. Poslední den a půl jsme viděli několik ruských měst, desítky vesnic a snad stovky tisíc bříz. Ty se míhaly podél oken vagónů vlaku skoro celou cestu. Je to už tři dny, co jsme v Praze nastoupili do letadla. Dvě hodiny letu do Moskvy a pak na nádraží. Do vlaku jsme nastoupili kolem půlnoci, abychom během 30 hodin absolvovali trasu dlouhou 1700 km. Je to kus cesty, ale v lůžkovém kupé s partou kamarádů je to docela fajn. Na expediční loď Karteš se nalodujeme již za světla. Pořád prší, ale náš čtrnáctičlenný tým ví, že jsou před námi dny, které pár kapek nepokazí. Navíc - to, proč jsme tady, je přece voda. Naším cílem je prozkoumat potápěčské lokality u některých vzdálených ostrovů, včetně míst, na kterých se ještě nikdy nikdo nepotápěl. Po snídani si jdeme na chvíli lehnout a vyplouváme.

Před námi je šest dní potápění. První dva ponory doladujeme výstroj, vyvažujeme kamery a pořizujeme první záběry. Voda má kolem 8° C. Část našeho týmu má v těchto vodách za sebou potápění pod ledem, kdy byla teplota vody -2° C a na vzduchu bylo i přes den méně než -30° C. Díky těmto zkušenostem máme optimální oblečení i výbavu a průměrná délka našich ponorů je 75–80 minut. První noc kotvíme u biologické základny na mysu Karteš, podle kterého je pojmenována i naše loď. V této oblasti probíhají naše první ponory. Zjišťujeme, že viditelnost se pohybuje kolem 15 metrů. Někde je to i lepší. Jsou ale

Voda má kolem 8° C, pod termoklinou 4° C. Díky suchým oblekům mohou být naše průzkumné ponory dlouhé 70 až 80 minut

Komplex kláštera na Solovětském ostrově je od roku 1992 na seznamu Světového Dědictví UNESCO

místa, kde proudy a jemný sediment na dně způsobí, že viditelnost klesne tak na 6 metrů. Po několika hodinové plavbě podél pobřeží na jih připlouváme k prvnímu ostrovu.

SONOSTROV

Děšť ustal a mezi šedobílými mraky se objevuje modrá obloha. Odpolední slunce osvětluje zalesněnou pevninu. Ostrov leží ve vzdálenosti asi 1,3 km od pobřeží. Vplouváme do fjordu, který je ze dvou stran chráněn pevninou a z jedné strany ostrovem. Loď zakotví a my se jdeme obléknout. Zodiaky nás rozvezou ke skalnatému pobřeží, kde zkontrolujeme kamery, fotoaparáty, výstroj a skáčeme do vody. Skála přechází pod vodou v kamenitý svah porostlý hustým lesem chaluh. Dole pod ním v hloubce mezi 30 a 35 metry se svah mění v písčité dno porostlé měkkými korály. Tady pod termoklinou je teplota vody kolem 4° C. Těsně před tím, než uplynul naplánovaný čas na dně, nacházíme v písku rejnoka. Toto neočekávané setkání nás potěší. Uděláme pár fotek (kamery jsou bohužel jinde) a začínáme stoupat. V porostu chaluh se dá sledovat mnoho drobného bezobratlého života. Mohou to být mořské hvězdice nejružnějších velikostí, měkkýši, kalichovky anebo maličcí Hrdlonožci čárkování (*Caprella linearis*) stojící přímo na listech chaluh. Po vynoření nás zodiaky sesbírají a odvezou na loď. Teplý čaj a vydatné jídlo přijdou po ponorech vhod. Užíváme si ale i zvláštní pocity z toho, že po ponorech, na kterých jsme viděli měkké korály nebo sasanky, se jdeme projít do lesa a pochutnat si na borůvkách nebo nasbírat houby. Počasí se drží. Děšť již ustal úplně a ačkoli jsou mraky, občas nás zahřívá i slunce. V noci se vydáváme na více než 100 km dlouhou plavbu k Solovětskému souostroví.

SOLOVĚTSKÉ SOUOSTROVÍ

Je to největší souostroví Bílého moře, na kterém se dá navštívit rozlehlý klášter postavený v 15. století nebo přírodní botanická zahrada. Zároveň je to ale místo, kde se ve 20. a 30. letech minulého století nacházel jeden z nejstrašnějších stalinských gulagů. Komplex kláštera je od roku 1992 na seznamu Světového Dědictví UNESCO. Mořské dno je v okolí Solovětských ostrovů poměrně ploché a mělké. Náš hlavní potápěčský cíl v této oblasti je najít nějaké vraky lodí. Zjišťujeme ale, že to vyžaduje daleko více času, než máme k dispozici. Nejdříve hledáme na místě s písčítým dnem ve 22 m. Neúspěšně. Poté trávíme dlouhé hodiny u sonaru a u jednoho ostrůvku nacházíme něco, co by mohl být vrak lodí. Profil dna podle sonaru se nám ale zdá nejasný. Navíc na druhé straně ostrova sonar zachytil podobný tvar dna. Rozdělujeme se na dva týmy. Jeden tým prohledává pomocí podvodních skútrů jednu stranu a další jdou prozkoumat to, co se na sonaru jevílo jako tvar kýlu lodí. Tam v relativně mělké vodě

nacházíme pozůstatky lodi, která je ale úplně porostlá chaluhami. Natáčení, průzkum i focení komplikuje silný proud a špatná viditelnost. Cestou zodiakem zpět na loď vidíme po našem levoboku dvě běluhy. Večerní porada pak rozhodla o tom, že než ztratit dlouhé dny hledáním vraků s nejistým výsledkem, bude lepší zkoumat přírodu Bílého moře a pokračovat v průzkumu dosud neznámých lokalit. Vydáváme se tedy opět na sever.

OSTROV VELIKYJ

Po dvou dnech plavby, během kterých jsme uskutečnili další 4 ponory se dostáváme 200 km od Solovětského ostrova na nejsevernější část naší plavby. Plánujeme ponor v proudu podél jižní strany ostrova Velikyj, který je přírodní rezervací. Leží přesně na polárním kruhu a jeho rozloha je asi 50 km². Ponory v proudu se tady odvíjejí od přílivu a odlivu. Půjčujeme si tedy od kapitána tabulku přílivů pro tuto oblast a volíme ideální čas ponoru. Kartěš kotví na hloubce a my jedeme na člunech k ostrovu. Profil ponoru

Sasanka *Urticina eques*

Mořský zajíc (*Cyclopterus lumpus*) má na břiše přísavku, kterou se drží na listu chaluhy

Mořská hvězdice a sasanky karafiátové

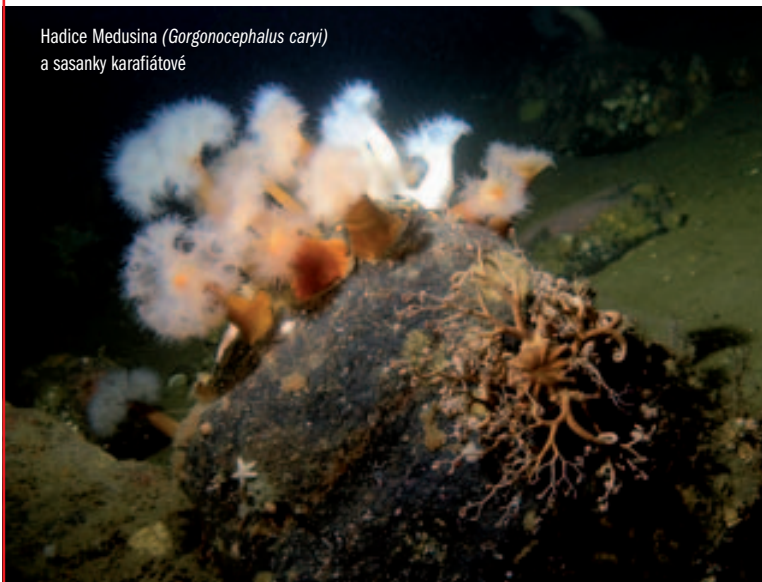

Malíček Hrdlonožci čárkovaní (*Caprella linearit*) stojí přímo na listech chaluhy

Nahožábří plž rodu *Dendronotus*

Hadice Medusina (*Gorgonocephalus caryi*) a sasanky karafiátové

je určen sklonem dna. Ve větší hloubce nacházíme pár měkkých korálů a různé druhy sasaneček. Jednak jsou to celé kolonie Sasaneček karafiátových a tu a tam i Sasanka Stomphia. Rychlost proudu u stěny je asi 2 m/sec. Pomalu opouštíme hloubku, potkáváme dobře maskovaného Platýze a pokračujeme do menší hloubky. Stěna porostlá lesem chaluh je prosvětlená sluncem. Opět se kocháme pestrým drobným životem mezi těžkými hnědými listy chaluh. Náhle mě zaujme zvláštní tvar. Na jednom listu odpočívá Mořský zajíc (*Cyclopterus lumpus*). Tato ryba z řádu ropušnicotvárných dorůstá až 60 cm. Na břicho má přísavku, kterou se drží na listu. Po hodině a čtvrt se vynoříme. Zodiak je přímo u nás. Jsme rádi, protože nás za tu dobu proud snesl o několik kilometrů. Po návratu na loď přejíždí Karteš do zálivu k ostrovům Krestovyje. Na tomto místě se nacházíme v blízkosti vesničky Nilmoguba, kde je potápěčské centrum Moskevské státní university. Na návštěvu jedeme motorovými čluny. Po sauně, občerstvení a dalším borůvkovo-brusinkovém výletu do lesa se vracíme na loď. Od mořských biologů z nedaleké stanice se dozvídáme o místě, kde je kolmá skalní stěna asi do 45 m. V hloubce mezi 25 m a 30 m je převis, ze kterého rostou velké

měkké korály vzhůru nohama. Visí prý ze skalního převisu jak krápníky. O místě dalšího ponoru je rozhodnuto. Přesnou lokalitu však musíme najít.

OSTROV KIŠKIN

K ostrovu Kiškin, který leží u vstupu do Čupské zátoky, je to několik hodin plavby. Lokalitu se skalním převisem a s korály máme hledat u velké skalní rozsedliny v ostrovu. Tu nacházíme celkem snadno. Od ní známe vzdálenost, směr a hloubku. Oblékáme se, bereme kamery a fotoaparáty a zodiaky nás vezou k ostrovu. Skála nad hladinou je téměř vertikální stěna a my za chvíli zjišťujeme, že stejně vypadá i pod vodou. Klesáme do 27 m a vydáváme se

Měkký korál *Gersemia fruticosa*

Mořská hvězdička a sasanky karafiátové

Surmovka vlnitá
(*Buccinum undatum*)

plánovaným směrem. Viditelnost je více než 15 m, ale v této hloubce již musíme používat svítilny. Hledáme asi čtvrt hodiny. Najednou jakoby skála uskočila o 3 metry. Skalní převis je přímo před námi. Jeho horizontální délka je přibližně 30 metrů a hloubka se mění od 1,5 m do 5 m. Z převisu visí měkké korály, z nichž ty nejdelší měří jeden metr. Je to úchvatná podívaná. Některé jsou sněhově bílé, jiné růžové, další lososově oranžové. Mezi nimi jsou místa porostlá Sasankami

Sasanka karafiátová

karafiátovými. Ty, stejně jako koráli, rostou vzhůru nohama. Proč, to netušíme. Na žádném jiném místě v Bílém moři jsem něco takového neviděl. Pohybujeme se velice opatrně a snažíme se nezaplouvat pod převis, abychom nepoškodili korály bublinami. I s hledáním trávíme u převisu naplánovaných 35 minut a pak začínáme pomalý výstup. Čeká nás čtyřicetiminutová dekomprese, ale i v mělči hloubce je na co koukat. V deseti metrech je malá skalní římsa a nad ní stěna přechází ve svah porostlý chaluhami. Vznášíme se nad porostem a objevujeme Mečitku (*Pholis gunnellus*). Tato štíhlá dlouhá rybka žije převážně v mělkých vodách a umí přežít i na suchu. Tam se může dostat při odlivu. Pomalu se vynořujeme, nasedáme na čluny a vracíme se na loď. Jsme rádi, že poslední den naší plavby fungovaly kamery

i fotoaparáty bez problémů, protože tohle místo, za to stálo.

Karteš pomalu pluje Čupským zálivem k přístavu. Máme za sebou jedinečné potápěčské zážitky a navštívili jsme místa, na kterých se před námi ještě nikdo nepotápěl. Pozorujeme lesnatou krajinu a přemýšlíme, kdy se do tohoto panenského koutu přírody zase podíváme. Potápění na severu Ruska si nás naprosto získalo. Je to zvláštní pocit, protože většina z nás si ještě před pár lety nedovedla představit jediný důvod, proč se vydat do Ruska na severní polární kruh a ještě k tomu za potápěním. Dnes víme, že to je dobrodružství, které za to stojí a že se sem co nejdříve vrátíme. A jak by řekl jeden z účastníků našich výprav: „asi to tak má být!“

Mečitka (*Pholis gunnellus*)

Mořská hvězdička a sasanky karafiátové

Platyž je dokonale maskován a splývá s barvou dna